

22. évfolyam,
2020. 1

Várostarténeti folyóirat

Veszprémi

Szemle

56.

Alapítva: 1993

TARTALOM

AZ OLVASÓHOZ Rendcsinálás „acélseprűvel” – az úgynevezett fehérterror	3	Babucs Zoltán
KOMMENTÁR NÉLKÜL		
Terrorvonal	8	
FORRÁSKÖZLÉS		
„... Eredménytelen vadászat” Laczkó Dezső napló feljegyzései 1919-ből	12	Rainer Pál
TANULMÁNYOK		
A Magyar Királyi Repülő Akadémiák története – a résztvevők visszaemlékezései alapján – (1939–1945)	30	M. Szabó Miklós
Személyes Közellenségek	49	Szabó Mátyás
Velty István a veszprémi „bányapolgár”	75	Tóth Álmos
Veszprém város reformkori nemessége a vármegyei nemesi összeírások tükrében (1819–1846)	102	Fekete Tamás
KÖZLEMÉNYEK		
Egy valóságos népmesei hős – „gyepesi” Kun Béla huszárszázados	123	Sashalmi István
Az 1921. évi színházi bojkott Veszprémben	141	Poór Ferenc
NEKROLÓG		
In memoriam Rakos Miklós (Bérbaltavár, 1947. január 24. – Budapest, 2019. október 28.)	149	Csiszár Miklós
KÖNYVSZEMLE	153	Csiszár Miklós, Káhler Frigyes, Sebő József

22. évfolyam, 56. szám 2020. 1. szám

Várostarténeti folyóirat
 ISSN 1217-5358

Alapítva: 1993

Alapító főszerkesztő:
 Dr. Tölgyesi József

Főszerkesztő:
 Dr. Csiszár Miklós (2011–2018)

Dr. Földesi Ferenc PhD

Technikai szerkesztő:
 Szurmay László

Szerkesztőségi titkár:
 Virág Istvánné

Szerkesztőbizottság:
 Dr. Karlinszky Balázs PhD
 Dr. Négyesi Lajos PhD
 S. Dr. Perémi Ágota PhD
 Dr. Vizi László Tamás PhD

Tanácsadó testület:
 Kovács Győző Gyula
 Dr. Pálffy Géza DsC

Perlakiné Scharf Claudia
 Rainer Pál
 Sebő József
 Somfai Balázs

Szabóné Vörös Györgyi

Kiadja:
 a Veszprémi Szemle
 Várostarténeti Közhasznú Alapítvány
 Levelezési cím:
 alapitvany@veszpremiszemle.hu

Felelős kiadó:
 Faa Judit, a Kuratórium elnöke

A főszerkesztő elérhetősége:
 foldfefe@gmail.com

Nyomda:
 OOK-Press, Veszprém
 Felelős vezető: Szathmáry Attila

A folyóirat évenként 4 számmal
 jelenik meg.

A cikkek tartalma nem minden esetben
 egyezik a szerkesztőség véleményével.

E SZÁMUNK SZERZŐI

BABUCS ZOLTÁN hadtörténész, Magyarországi Kutató Intézet Történeti Kutatóközpont, ügyvivő szakértő, Budapest; DR. CSISZÁR MIKLÓS ny. könyvtárvezető, Veszprém; FEKETE TAMÁS főlevéltáros, MNL Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém; DR. KÁHLER FRIGYES ny. kollégiumvezető bír., jogász–történész, Veszprém; KOVÁCS GYŐZŐ GYULA meteorológus, meteorológia-történész, Veszprém; POÓR FERENC helytörténet-kutató, Veszprém; RAINER PÁL főmuzeológus, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém; SASHALMI ISTVÁN kiadóvezető, Pannon Egyetem, Egyetemi Kiadó, Veszprém; SEBŐ JÓZSEF irodalmár, középiskolai tanár, Veszprém; SZABÓ MÁTYÁS tanársegéd, NKE, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Budapest; M. SZABÓ MIKLÓS ny. altábornagy, Rector Emeritus, az MTA rendes tagja, Budapest, TÓTH ÁLMOS ny. főgeológus, Veszprém

Illusztrációk:

Földesi Ferenc, Kovács Győző Gyula, Lőrinczi Ferenc, †Rupert Rezső, Oszkó Zsuzsa és archív dokumentumok.

Támogatóink:

Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata

8200 Veszprém,
 Házgyári út 1.

A Veszprémi Szemle 55. szám megjelenését támogatták: (a 7. oldalon)

Veszprémi Szemle Várostarténeti
 Közhasznú Alapítvány
 Takarékbank Zrt.:
 73200189-11291268

A borító képei:

Címlapon: Fülöpp János honvéd százados csákokórszája, 1848/1849. Forrás: Laczkó Dezső Múzeum – Iparművészeti Gyűjtemény ltsz. 56.235. Fotó: Oszkó Zsuzsa

2. oldalon: A Rupert bérház. Színes diafelvétel. Készítette: Rupert Rezső, 1943. 06. 30. Forrás: Családi archívum

3. oldalon: METEOGRAM – 2019–2020 tél. Forrás: Veszprém-repülőtér. Készítette Kovács Győző Gyula

hátlap: A „Műterem”. Készítette: Lőrinczi Ferenc. Forrás: Légifelvétel: FÖMI tulajdona (1966)
<http://www.fentrol.hu>, légifelvétel száma: 0677 0769

Személyes Közellenségek¹

SZABÓ MÁTYÁS²

*„Igazi koncepció per volt
provinciális sötétségbe elrejtve.”³
(Haraszi Miklós)*

AZ 1980-AS ÉVEKRE A KÁDÁR-RENDSZER ENYHÜLT UGYAN, de ettől még diktatúra maradt, és továbbra is igyekezett az állampolgárai életét minél jobban, minél több területen befolyásolni, valamint a maga képére formálni. Azonban a Rákosi-korszakhoz és az 1956 utáni megtorlás éveihez képest a tárgyalt időszakunkban nem a nyílt erőszakon van a legnagyobb hangsúly. A politikai rendőrség az ötvenes évek terhes öröksége miatt a hétköznapi embertől távolabb, láthatatlan módon, konspiráltan kezdett működni, egyúttal az állampárt hatalmának fenntartásához szükséges, de nem elégséges feltétellé vált.⁴ Sokkal finomabb eszközökön és módszereken alapult a gyakorlat, amely fölött utólag akár könnyen el is sikadhat az ember figyelme. A köztudatban máig ott élnek olyan kifejezések, mint a „gulyáskommunizmus”, a „legvidámabb barakk”, vagy a „puha diktatúra”, mindemellett Kádár János puritánnak látszó életstílusával is a diktatúra tényét próbálta leplezni.⁵

A kádári pártállam állambiztonsági mechanizmusainak ellentmondásos jelensé-

¹ Ezen írományban a szerző a 2017. évi XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, Had- és Rendészettudományi Szekció Hadtörténelem és Rendészettörténet tagozatában bemutatott *'Koncepció percek, mint állambiztonsági eszközök a késő-Kádár korban – Két büntetőügy anatómiája'* című pályamunkájának egyes veszprémi vonatkozású részeit adja közre kiegészítésekkel és néhány további kutatási eredménnyel.

² Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-ÚNKP-17-2-I-NKE-87 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

³ Bár Haraszi Miklós az ügynevezett CPg-üggyel kapcsolatban osztotta meg e gondolatát, vizsgálva a titkosszolgálati iratokat, a szegedi és a veszprémi fiatalok ügye számos ponton összecseng, különös tekintettel ezen ügyek végkimenetelére, hiszen a hasonló tényállás mellett a két fiatal társaság egy intézményben töltött le börtönbüntetést. KÖVESSY 2000a 19:30-tól.

⁴ TABAJDI 2019. 55.

⁵ Dr. Horváth Attila nyilatkozata a *Szabadság tér '89* című műsorban, 2014. 07. 02. 27:10-től, MTVA, 2014.

geit egy, a kulturális igazgatáshoz kapcsolódó ügycsoport vonatkozásában vizsgáltam. A punk-mozgalom ellen indított titkosszolgálati intézkedések és a pártállami retorzió bemutatására két fiatal társaság büntetőügyét választottam ki. Ezen ügyek érdekessége, hogy mind a 'Benkő Zoltán és társai'-ügy, mind a 'Kiss Attila és társai'-ügy letöltendő börtönbüntetéssel végződött, és a nyomozati szakaszt az állambiztonsági szervek titkos akciókkal támogatták.

Mivel mindkét társaság fiatal amatőr zenészekből állt – Benkő és társai Szegeden 'CPg' néven zenéltek, míg Kiss Attila és társai Veszprémben 'Közellenség' néven működtettek zenekart –, a Kádár-rendszer szövevényes védelmi mechanizmusait egy kulcsfontosságú területen, a kultúra vonatkozásában vesszük górcső alá. E tanulmányban az Aczél-korszak alkonyára és az 1980-as évek underground könnyűzenéjére koncentrálunk, amely rengeteg rendszerellenes üzenetet hordozott magában, így ideális terepet nyújt a vizsgálódáshoz. A rendszerre veszélyesnek ítélt tartalmak megjelenhettek a zenei irányzatban, a szövegekben, az öltözködésben, vagy a viselkedésben is.

Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a fent említett két együttes közel sem fedti le az államvédelmi szervek működésével kapcsolatba hozható könnyűzenei palettát.⁶ Számátalan rendőri és operatív intézkedés köthető gyakorlatilag a teljes punk- és skinhead szubkultúrához, illetve más zenekarokhoz és zenészekhez, a teljesség igénye nélkül az Illés, a Kex, a P. Mobil, a Beatrice, a Hobo Blues Band, a Kontroll Csoport, az URH, együttesek, vagy éppen Cseh Tamás tevékenységéhez.

Azonban a 'CPg' és a 'Közellenség' zenekarok ügye abból a szempontból még alkalmasabbak mintaként való bemutatásra, hogy mindkettő társaság tagjai fiatalok, többük szociális helyzete sok tekintetben hátrányos. Emellett (ellentétben pl. a Beatricével) nagy és állandó rajongói bázissal nem rendelkeztek, azaz az államhatalommal szemben teljesen védtelenek. Így könnyen célkeresztbe is kerültek, az állambiztonsági szervek pedig elő is álltak a legkülönbözőbb módszerekkel és technikákkal az ellenségesnek és veszélyesnek ítélt társaságok félreállítására érdekében.

Bár más intézmények és büntetőügyek (önmagában a könnyűzenei paletta is széles merítési lehetőséget nyújt) történetének feldolgozásával is jól lehetne szemléltet-

⁶ Szőnyi Tamás Nyilvántartottak című könyve az ÁB szervek számos magyar együttes ellen folytatott intézkedéseit részletesen ismerteti. A hatvanas évek együtteseiről (Bergendy, Syrius, Livelsing, Illés, Metro, Omega) ld. SZŐNYEI 2005. 213–224. A Baksa Soós Jánosról, Radics Béláról és Bródy Jánosról ld. SZŐNYEI 2005. 289–376. A hetvenes évek legismertebb együtteseiről, úgy mint a Fonográf, az LGT, az Omega, Horváth Charlie, vagy Török Ádám ld. SZŐNYEI 2005. 487–500. A „fekete bárányokról” (P. Mobil, Hobo Blues Band, Beatrice) ld. SZŐNYEI 2005. 551–608. Az underground együttesekről (URH, Rolls Frakció, Bizottság, Vágtázó Halottkémek) ld. SZŐNYEI 2005. 623–702. A punk és skinhead szcénáról ld. SZŐNYEI 2005. 763–814.

ni a Kádár-rendszer állambiztonsági intézkedéseit, a kutatás közben arra a következtetésre jutottam, hogy a ‘CPg’ és a ‘Közellenség’ együttesek sokkal jobb példát nyújtanak a rendszer kultúrpolitikai háttere árnyékos oldalának megismeréséhez. Nem csak a titkos akciók elindításának és a vizsgálati dossziék (**a továbbiakban: V-dosszié**) vezetésének a ténye, hanem a bíróságok döntései, valamint a bizonyítási folyamat során tapasztalható ellentmondások is az állampárt akaratának érvényesülését exponálják, nemcsak állambiztonsági, rendészeti és szakigazgatási vetületben, hanem kisebb mértékben a bíraskodás terén is. Az állambiztonsági intézkedések szigorja pedig a két fiatal társaság jelentéktelensége miatt a legellentmondásosabb. A kutatás közben egyre inkább meggyőződtem róla, hogy az általam vizsgált jelenség igazi és legnagyobb vesztesei a ‘CPg’ és a ‘Közellenség’ együttesek voltak (a könnyűzenei szférán belül).

Ami a kutatómódszertant illeti, szándékomban állt feldolgozatlan területen kutatni, éppen ezért magától értetődött, hogy a kutatási témában elenyésző számú – a ‘CPg’ és a ‘Közellenség’ ügyeit mélységében tárgyaló – tudományos munka áll majd rendelkezésemre szakirodalomként. Ezek közül ki kell emelnem Szőnyei Tamás *Nyilvántartottak* című alkotását.⁷ A korszak könnyűzenei politikájáról kiváló áttekintést nyújt Csatári Bence *A Kádár-rendszer kultúrpolitikája* című doktori disszertációjával,⁸ illetve az *Ész a fontos nem a haj c.* művében. Ezutóbbi műben Csatári a ‘Közellenség’ zenekart is érinti. Meg kell még említenünk a bírósági tárgyalásokon is részt vevő Haraszi Miklós cikkét a *Beszélő* című szamizdatban is, aki annak ellenére, hogy az ügy titkosszolgálati vetületét és iratanyagát akkor még nem ismerhette, lényegre törően és számos kényes kérdést felvetve mutatja be a történetet.⁹ Az Amatőrök fedőnevű operatív dosszié kapcsán szintén említi a veszprémieket (Sabotage néven)¹⁰ Tabajdi Gábor a BM III/III Csoportfőnökségének működésével kapcsolatos történéseket kronologikusan bemutató munkájában,¹¹ és röviden szintén említi a veszprémiek ügyét Csatári Bence.¹² Emellett a punk és skinhead mozgalomról forrásközlést készített Keresztes Csaba, melyben a MosOi-ügyre koncentrált.¹³

⁷ SZŐNYEI 2005.

⁸ CSATÁRI 2008.

⁹ HARASZTI 1985.

¹⁰ A veszprémi zenekar a Győr-Sopron megyei állambiztonsági szervek anyagában is Sabotage néven szerepel. (ÁBTL -3.1.5. – O-19868/3. 81.) Az ÁB szerveket az téveszthette meg, hogy a veszprémiek a győrszentiváni koncert előtt a Sabotage zenekarnevet adták le a szervezőknek [személyes forrásközlés: Jó András (telefonos interjú), Budapest, 2018. 03. 14.], ami ilyen formában maradt meg a győri belügyi szervek iratkezelésében.

¹¹ TABAJDI 2013. 352.

¹² CSATÁRI 2015. 221.

¹³ KERESZTES 2013.

A szakirodalom és publikációk mellett nagymértékben kellett hagyatkoznom levéltári anyagokra, magángyűjteményekre, dokumentumfilmekre és személyes interjúkra is.¹⁴ A levéltári munkát nehezítette, hogy rendkívül nagyak bizonyult a selejtezett anyagok aránya. A Kádár-rendszer utolsó napjaiban Horváth József akkori csoportfőnök javaslata után az állami szervek alig győzték eltüntetni a dossziékat.¹⁵ Viszont az akkori szervek és ügynökök termékenységét jól mutatja, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (**továbbiakban: ÁBTL**) így is összesen több mint 1600 oldalnyi iratot tekinthettem meg a különböző operatív és vizsgálati dossziékban.¹⁶ Ezenkívül a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában szerencsére – a rendészeti szervek irataival szemben – a Magyar Szocialista Munkáspárt (**továbbiakban: MSZMP**) helyi szervezeteinek jegyzőkönyvei fennmaradtak. Így összesen több ezer oldalnyi levéltári anyagot kutathattam.

Szakigazgatás, állambiztonság és a punk mozgalom

Igazodva a Veszprémi Szemle helyi kötődéséhez, a dolgozatban bemutatott párt-állami szervezet és az állambiztonsági szervek részletes bemutatásától ezúttal eltekintünk. Röviden érdemes azonban megemlíteni, hogy az államigazgatás az 1980-as években is az állampárt ellenőrzése alatt állt, így az MSZMP irányította nemcsak az egyes szakigazgatási területeket, de közvetlenül a Belügyminisztériumban működő (vagy annak alárendelt megyei) állambiztonsági szerveket is.¹⁷

¹⁴ A szerző ezúton mond köszönetet Dr. Barna Attila egyetemi docensnek a témavezetésért, Szőnyei Tamásnak és az ÁBTL munkatársainak a sok tanácsért és az állambiztonsági iratok feldolgozása során nyújtott több éves segítségért, illetve dr. Nagy Szabolcsnak a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában történt kutatáshoz nyújtott segítségért. Külön köszönet illeti Vaczola Pétert, a Közellenség zenekar egykori dobosát, aki tanácsokkal és interjúkkal segítette a kutatást, valamint a bírósági tárgyalásokat, jogorvoslati kérelmeket és korabeli sajtóanyagokat is tartalmazó, rendkívüli értéket képviselő magángyűjteményét is rendelkezésemre bocsátotta.

¹⁵ „A felülvizsgálat során az új Btk. államelleni bűncselekményekkel foglalkozó passzusát és azokat az új feladatokat kell alapul venni, amelyek végrehajtása a Nemzetbiztonsági Szolgálat illetékességébe tartozik.” idézi BARÁTH Magdolna: *Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése*. A cikk elérhető az 1956-os intézet oldalán:

<http://www.rev.hu/rev/html/hu/ugynok/aktak/barath.html>. Vagyis az operatív szerveknél tárolt anyagok közül minden olyan ügy iratait meg kellett semmisíteni, melyeket az új BTK (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1989. évi XXV. törvény) nem minősít büntetendőnek.

¹⁶ A napi operatív információs jelentéseket (**a továbbiakban NOIJ**), és az operatív kartonokat nem számítva.

¹⁷ Az állambiztonsági szervek működéséről ld. KISZELY 2001.; TABAJDI-UNGVÁRY 2008.; TABAJDI 2013.; DÁVID 2018. 14–20. A könnyű zenei szcena vonatkozásában a hálózatról, társadalmi kapcsolatokról és állambiztonsági eszközökről és működési elvekről ld. SZŐNYEI 2005. 19–156. Az operatív-technikai eszközökről ld. BIKKI 2010.

Az MSZMP pártközpont osztályain és a szakminisztériumon kívül a könnyűzene nére az egyik legnagyobb hatással lévő szervezet a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat és az 1958-ban alapított Országos Rendezői Iroda volt. Az ORI egy olyan monopolhelyzetben működő állami szervezatként funkcionált, amely a belföldi könnyűzenei koncert- és rendezvényszervezésért felelt. A kultúráért felelős minisztérium¹⁸ alá rendelt vállalatként az ORI-vizsgákkal, működési engedélyek bevonásával, promotálás megvonásával és egyéb szankciókkal valósította meg a párt által elvárt irányelveket a magyar zenei színtéren.

Mivel az ORI engedély megszerzése a 'CPg' és a 'Közellenség' együttesek számára eleve esélytelen volt – sőt még egy P. Mobilnak, vagy egy Beatricének is trükközni kellett –¹⁹ felértékelődött a kisebb művelődési házak, valamint személyzetük szerepe. Mindkét zenekar pere során tapasztaljuk majd, hogy a hatóságok a művelődési házak vezetőit és alkalmazottait is kérdőre vonják, és mulasztásként róják fel nekik a delikvens zenekarok felléptetését.²⁰

Ami a titkosszolgálati szerveket illeti, általában véve az állambiztonsági szervek a Belügyminisztériumba integráltan működtek. A BM III. Főcsoportfőnöksége felelt az állambiztonságért, a III/I. Csoportfőnökség a hírszerzésért, a III/II. Csf. a kémelhárításért, a III/III Csf. a belső-reakcióelhárításért, a III/IV. Csf. a katonai elhárításért, míg a III/V. Csf. az operatív-technikáért.²¹ A kulturális és ifjúsági területen végzett elhárító munkáért a III/III Csf. 2. és 4. osztályai feleltek, míg helyi szinten a megyei rendőr-főkapitányságokon működtek titkos állományok.²² Ami a pártirányítást illeti, az MSZMP 1980. márciusi kongresszusának jelszava: „a társadalom szocialista vonásainak erősítése” volt,²³ a belügyi szervekre vonatkozóan pedig Kádár 1980-ban a BM országos értekezletén úgy fogalmazott: „éberségre, politikus gondolkodásra, és higgadságra van szükség a BM-ben, fő a megelőzés”²⁴

A megfigyelt együttesek kapcsán, a punk mozgalom kialakulása, szociológiai és ideológiai háttere, valamint konkrét megnyilvánulásai több kötetnyi értekezést is érdemelnének, ennek megfelelően ezeket már számos tudományos írás tárgyalta.²⁵

¹⁸ Az 1980. évi X. tvr. óta Művelődési Minisztérium, a korábbi Kulturális Minisztérium és az Oktatási Minisztérium összevonásával.

¹⁹ A vizsgáztatókat gyakran kijátszották a zenekarok tagjai. A P. Mobil zenekarvezetője, Schuster Lóránt például kongadobra szerzett ORI-vizsgát, Nagy Ferő pedig szólógitáros-énekes pozícióra kapott engedélyt.

²⁰ SZŐNYEI 2005. 775.

²¹ TABAJDI 2019. 59–61.

²² CSEH 1999. 85.

²³ TABAJDI 2019. 65.

²⁴ TABAJDI 2019. 83.

²⁵ GLASPER 2014.; O'HARA 2001.; McNEIL–McCAIN 2016.

Így hosszasan e munkában nem érdemes időzni vele, néhány mozzanat és jellemvonás rövid kifejtése azonban megkerülhetetlen.

„A „punk” szó jelentése eredetileg korhadt, piszkos, visszataszító. A kifejezést a XVIII. században prostituáltakra használták, a század ötvenes éveiben pedig a silány hollywoodi kommerszfilmekre. [...] Amerikában a hetvenes években a punk kifejezés a New York-i CBGB klubban játszó együttesekre vonatkozott, illetve az alvilág hívta így azokat a narkósokat, hobókat, homoszexuálisokat, akik a társadalmi hierarchia legalsó fokán foglaltak helyet.”²⁶

Miután az 1970-es évek közepétől az Egyesült Államokból kiindulva a stílus megvetette a lábát Nagy-Britanniában is, megjelentek olyan együttesek, mint a Sex Pistols, vagy a GBH, amelyek az amerikai Ramones-szal hatottak leginkább az általunk vizsgált magyar punk zenekarokra. A punkmozgalom társadalmi háttéréről és magyarországi megjelenéséről jó összefoglalást nyújt Malkovics Tibor,²⁷ a ‘CPg’ és az ETA együttesek ellehetetlenítéséről már 1984-ben elemezte Klaniczay Gábor.²⁸

Az Amatőrök fn. akció

Az Amatőrök fedőnevű titkos akció közvetlen előzményeként 1983 eseményei közül érdemes néhányat megemlíteni. Bors Jenő elhatárolódott Sebők János egyik cikkétől, melyben utóbbi a punkmozgalom létjogosultságát taglalta és a nagylemez kiadásának lehetőségétől első P. Mobilt védelmébe vette. Bors egyúttal már Erdős Péter cikke²⁹ előtt igyekezett a punk mozgalmat neonácinak beállítani.³⁰ Majd Erdős Péter híres *Felszólalás a szennyhullám ellen* című cikkét követően³¹ indulnak meg a konkrét büntetőeljárások, először a ‘CPg’ tagjai ellen 1983. július 21-én.³²

És hogy milyen körülmények között indult meg a nyomozás a veszprémi ‘Közellenség’ zenekar ellen? Amellett, hogy az 1983-as szivárvány tehetségkutatón már az állambiztonsági szervek látókörébe kerültek, a punkmozgalom már kezdett üggyé válni az állampárt számára. 1983-ban túl vagyunk az ominózus Kozák téri és Meggyfa utcai balhékon, sőt már folynak a ‘CPg’-s szegedi fiatalok bírósági tárgyalásai, mikor 1983. december 30-án megtörténik a győrszentiváni ’balhé’.

Egyébként Erdős Péter cikke kapcsán a „punküggyel” az állampárt szervei is

²⁶ SEBŐK 1982. 292.

²⁷ MALKOVICS 2010. 45–49.; MALKOVICS 2010a. 43–48.

²⁸ KLANICZAY 2003.

²⁹ ERDŐS 1983. 16–17.

³⁰ CSATÁRI 2015. 318.

³¹ A cikk *Kritika* folyóirat 1983. júliusi számában jelent meg, és szintén júliusban indult a nyílt büntető eljárás a CPg tagjai ellen.

³² SZÖNYEI 2005. 772.

foglalkoztak. Az ügyről tárgyalt a KB Titkársága is 1983 szeptemberében, illetve Csatári Bence kutatásai szerint még Aczél György kéziratgyűjteményében³³ is található feljegyzések a kérdéstről. Az ellenséges zenekarokról tárgyalt a PB is, ahol Kádár iránymutatásaiban továbbra sem akarván mártírokat gyártani, a kisebb ügyekben „fenntartotta a mormogás jogát”. Az 1983 júliusi budapesti pártbizottsági ülésen pedig már a korábban ellenséges Beatrice számított „csupán” pesszimistának.

A szegedi ‘CPg’ zenekar ellen folytatott ‘Tiszavirág’ fedőnevű **(továbbiakban: fn.)** akcióhoz képest az ‘Amatőrök’ fedőnéven vezetett bizalmas nyomozás jóval összetettebb, ugyanis az két zenekart is vizsgál egyúttal. Eredetileg a Győr-Sopron megyei rendvédelmi szervek az Aurora Cirkáló együttes után kezdenek nyomozni. Mivel azonban az ő büntetőügyük felmentéssel zárul (az énekest, Demeter Jánost pedig próbára bocsátják pártfogói felügyelet mellett),³⁴ inkább viszonyítási alapként érdemes vizsgálunk őket a kiszabott büntetések vonatkozásában. Bonyolítja a helyzetet, hogy a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság először garázdaság miatt kezd nyomozásba a ‘Közellenség’ zenekar egyes tagjai ellen, holott tudtak az izgatás gyanújáról is. Végül az ügy súlypontja átkerül az Auróra Cirkálóról a ‘Közellenség’ együttesre, akiknek a büntetőügyében a garázdaság mellett párhuzamosan megjelenik az izgatás, mint vád.

A veszprémi zenekar esete azonban azért is értékes minta a hatóságok tevékenységének vizsgálata során, mert bár több megyére kiterjed az eljárás – sőt még a helyi pártvezetés is belefolyik az ügybe – mégis áttekinthetőbb és a bírósági ítélet koncepciójára is egyértelműbben bizonyítható. Utóbbiról az utolsó fejezetben bővebb elemzést is végzek majd, ahogy a helyi politikai körülményekről is, melyek a MNL VeML-ban fennmaradt MSZMP-jegyzőkönyvek révén rendkívül jól rekonstruálhatók.

A ‘Közellenség’ zenekar története az akció előtt

A ‘Közellenség’ zenekart veszprémi középiskolás fiatalok alapították 1982 környékén. A kezdeti tagcseréket követően 1983-ra alakult ki az a felállítás, amely ugyanezen évben két ízben is, először a május 29-i Szivárvány tehetségkutató rendezvényen,³⁵ majd december 30-án egy győrszentiváni koncerten került az állambiztonsági szolgálatok látókörébe. A zenekar tagjai ekkor Jó András énekes, Kiss Attila gitáros, Moravcsik József basszusgitáros és Vaczola Péter dobos voltak.³⁶

³³ CSATÁRI 2015. 271–272.

³⁴ ÁBTL 3.1.9. V-164148 pp. 110-111. Továbbá ld. SZŐNYEI 2005. 786.

³⁵ ÁBTL: NOIJ Veszprém – 60/1983.07.12. (218-176/5/60/1983.)

³⁶ A képen balról jobbra a Közellenség zenekar három tagja, Jó András, Moravcsik József és Vaczola Péter, illetve Vaczola Tamás láthatók.

A 'Közellenség' zenekar

Rögtön az előzmények vizsgálatánál a 'CPg' ügyére emlékeztető analógiákra akadunk. Akárcsak a szegediek, a veszprémi fiúk is tizenéves lázadó fiatalok. A zenekaron keresztül pedig a rendszer ellen akartak tiltakozni, mert mint fogalmaztak, az rendőrállam volt.

„Maga az öltözködés is, tehát olyan kirívó volt – ugyan nem ez volt a lényege – de maga az öltözködésünk is már már magára vonta a figyelmet. Szőke haj, tíz centis haj égbemeredő tüskékkel, tíz fülbevalóval, két orrbavalóval 1982-ben, '83-ban, tehát eléggé [...] Magyarországon túlmutatott a polgárpukkasztás fogalmán itt ez olyan volt a rendőrség felé is, mint olaj a tűzre...”³⁷ – emlékezett vissza a zenekarhoz 1984-ben csatlakozó Lázárfalvi György, aki kitért a rendőri zaklatásokra is.

„[...] eljutottunk mi is egy olyan szintre a folyamatos rendőri zaklatás által – például –, hogy összegyűltünk Balatonfüreden, csak egyszerűen, hogy leüljünk a mólóra, akkor rögtön megjelent négy-öt rendőr kutyával, és elkezdtek kötekedni. hogy ki miért van itt? Mit akarunk itt? És volt olyan eset is, amikor tehát engem elvittek Balatonfüreden. Nem volt bejelentett lakásom.

Kitépték a fülemből, orromból a fülbevalót, orrbavalót, és akkor mondták, hogy takarodjak a városból. Volt olyan, amikor fölraktak a vonatra, én meg a másik állomáson leszálltam, és visszajöttem. Tehát állandóan a vidéki városokban, mint Zirc,

³⁷ KÖVESSY 2000a. 06:43-tól.

Veszprém, Balaton környéke állandóan rendőri zaklatás volt. Ehhez nem kellett punknak lenni, ehhez elég volt, ha az embernek hosszú a haja, vagy csapatba verődött négy-öt ember együtt volt, és akkor igazoltatás. Tehát egy délután egy vidéki kisvárosban négy-öt igazoltatáson esett át egy ilyen baráti társaság.”³⁸

Negyven négy 32/625.

Rt.szám: 218-176/5/60/1983. szigorúan titkos!

1983. július 12. NOIJ

Töröltet
2014. Szeptember 10.

1983. július 29-án a győri petőfi sáncos bíróság közben a „szivárvány”, tehetségkutató akció keretében fellépett a veszprémi zenekar, eddig ismeretlen, „közellenség”, nevelő zenekar. Az együttes a fellépés során híres számot adott elő, az elnevezett zenekar anarchista, mintegy tagja tartalmuk, az őket kifizetéstalanul foglalkoztat, közéleti és politikai kifejezéseket használnak valamint a volt népi vezetőkkel szemben. A zenekar tiltakozása ellenére a számokat a zenekar előadta, elhárították őket csak a rendőrség kiküldetésével lehetett.

Intézkedés:

- a zenekar tagjainak felkutatása, operatív ellenőrzésük megszervezése.

horváth bála r. főszgy.

Ültem:

nyitási látszó r. aláíradés
áhh. mb.

15/28/27/6/12

tele: 013 320712 1254 cde 320-1g
vttpr: 05-csl-

ÁBTL 2.7.1. NOIJ Veszprém - 60 / 1983. 07. 12.

41.

NOIJ a 'Közellenség' 1983. májusi fellépéséről

³⁸ Uo. 10:28-tól.

A tagok saját bevallásuk szerint sem tudtak zenélni, a dobos Vaczola Péter így emlékszik vissza az ideális tagok keresésekor szem előtt tartott szempontokra:

„Hogyan néz ki? Nem számított, hogy hogy gitározik. Nézzen ki valahogy érted, odaáll a színpadra, aztán hadd szóljon. Nem számít az, hogyan fog az zenélni csak kinézzen valahogy. Legyen nyolc fülbevalója, ekkora taréj, meg bőrbe, aztán hadd menjen a zene!”³⁹

A zenekar tehát nagy hangsúlyt fektetett a külsőségekre, fülbevalókat hordtak, a hajukat tusfürdővel felállították, és úgy általában véve belecsúsztak a polgárpukkasztó kategóriába. Az 'Amatőrök' fn. akció megkezdése előtt elsőként egy NOIJ tudósít a zenekarról 1983. 07. 12-én,⁴⁰ tehát a Belügyminisztériumban már az 1983. december 30-i győrszentiváni fellépés előtt tudtak a veszprémiekről. Utóbbi esemény vált a későbbi intézkedések és az egész akció gyújtópontjává, hiszen emiatt a rendbontás miatt ítélték el később a zenekart. Az estre a Közellenség együttes egy budapesti zenekar helyett ugrott be nem sokkal a kezdés előtt, ahol ittasan játszottak három számot.

Elsőként a 'CPg' *Áll egy ifjú élmunkás a téren* dalát instrumentálisan, másodikként a *Rendőrállam*, végül a *Vörös féreg* című szerzeményeket adták elő. Mivel nem próbáltak, az előadás rögtönzött volt, ami a közönség tetszését nem nyerte el. Ezen kívül a hangosítással is akadt probléma, hiszen a tanúvallomások a legkülönfélébb verziókkal állnak elő a hallottakkal kapcsolatban, erről majd bővebben lesz szó a per koncepciók jellegének vizsgálatánál. A veszprémieket az Aurora együttes követte, akik színpadra készített TV-ket törtek össze, ezzel párhuzamosan a nézőtéren verekedés tört ki, a művelődési ház igazgatója a koncertet beszüntettette.

Az Amatőrök fn. akció ideje alatt foganatosított intézkedések

A 'Közellenség' zenekar megfigyelésének javaslatát a Győr-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztálya terjeszti fel 1984. 01. 24-én a Belügyminisztérium III/III-2. osztályára, valamint III/III-B Önálló Alosztályára⁴¹ a győrszentiváni eseményekre hivatkozva. Előbbi az ifjúság körében felügyelte az államvédelmet, míg az utóbbi feladata a beérkező anyagok elemzése volt. A Belügyminisztérium III/III Csoportfőnökségén a javaslatnak megfelelően elrendelik az 'Amatőrök' fn bizalmas nyomozást. Ezt követően a Győr-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság veszi kezébe az ügyet, és számos intézkedést foganatosít.

³⁹ Uo. 05:05-től.

⁴⁰ ÁBTL: NOIJ Veszprém – 60/1983.07.12. (218-176/5/60/1983.)

⁴¹ ÁBTL 3.1.5. O-18735 p.4. Győr-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság Nyt.sz.:1-69/1984.

Az államvédelmi szervek a nyomozás végéig tartják a kapcsolatot. Ahogy a 'Tiszavirág' fn. akció során, úgy az 'Amatőrök' fn. akció lefolytatása alatt is számos irányból érkezik információ Győrbe. A konkrét eljárást a Győr-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság III/III Csoportfőnöksége végzi, és átiratban folyamatosan értesíti a Rendőr-főkapitányság egyéb szerveit, így a katonai elhárításért felelős II/I. osztályt, valamint a Belügyminisztérium III/III-as osztályait. A Belügyminisztérium információs központként segítette az ügyet, mivel az egész országból ide futottak be a napi operatív információs jelentések,⁴² köztük hálózati jelentések részleteivel.

A Győr Megyei Rendőr-főkapitányság III/III-as osztálya intézkedési tervet állít össze a bizalmas nyomozáshoz,⁴³ melyben az alábbi feladatokat állapítja meg:

- a) a zenekartagok pontos azonosítása, felfedése, személyi adataik beszerzése, valamint ellenőrzésük a BM rendszerében;
- b) a Győrszentiváni Művelődési Ház vezetőjének kihallgatása;
- c) Kázmér fn. jelölt beszámoltatása;
- d) átiratban indítványozni, hogy a Győri Rendőr-főkapitányság vezetője, valamint a helyi II/I-1 osztály vezetője az ifjúsági szervezeteken keresztül szerezzen be adatokat a koncert lefolyásával kapcsolatban;
- e) Ábrik Vendel kihallgatása;
- f) a fentiek végrehajtását követően, az anyagok megküldése a helyi III/1. alosztálynak.

Az elkövetkezendő hetek, hónapok a tanúk kihallgatásával, valamint a szükséges adatok beszerzésével telik. A 'Közellenség'-re vonatkozóan a győri III/III. osztály a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság II/I-1 osztályától is kér környezettanulmányozás során felderített információkat a veszprémi tagokról.⁴⁴ Emellett más módszereket is bevetnek, így például felnyitják a megfigyelt személyek leveleit. Ezzel párhuzamosan a 'Közellenség' együttesben tagcsere történt, és Jó András helyett Lázárfalvi György érkezett. A zenekar tagságának egy része (Kiss Attila és Lázárfalvi György) pedig garázdság miatt került őrizetbe, miután 1984. 03. 30-án a Veszprémi Egyetemi Fesztiválon inzultáltak egy veszprémi lakost.

Győrben a bizalmas nyomozás értékelő jelentése 1984. 05. 07-én készült el, melyben a 'Közellenség' együttest izgatással, míg az 'Auróra Cirkáló' együttes tagjait közösség megsértésével vádolták, amit leginkább tanúvallomásokra alapoztak.⁴⁵ A Győri III/III-as osztály erről átiratban értesíti a Belügyminisztérium III/III-2. osztályát és III/III-B. önálló alosztályát. Érdekes, hogy a 'Közellenség' együttes azon tagjait, akik a garázdságban nem vettek részt, és így szabadlábban voltak, jóval

⁴² A hálózat működéséről ld. ORGOVÁNYI 2010.

⁴³ ÁBTL 3.1.5. O-18735 pp. 5-6.

⁴⁴ ÁBTL: 3.2.5. O-18735. p.16. Győr-Sopron Megyei RFK III/III osztálya: 59-7-171/84.

⁴⁵ ÁBTL 3.1.5. O-18735 pp. 87-88.

1984 JAN 1

GYŐR-SOPRON MEGYEI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III. OSZTÁLYA

SZIGORUAN TITKOS!

207-150-11

VESZPRÉM MEGYEI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III. OSZTÁLY VEZETŐJÉNEK!

Munkája törölve!
B-40-19-2001-1-403/2000
sz. rend. eljárással

NYITRAI LASZLÓ r.alezredes Elvtársnak!

2014 SZEPT 22.

aláírás

V E S Z P R É M

Tájékoztatom Vezető Elvtársat, hogy 1983. december 30.-án Győrszentivánon a Művelődési Házban "punk" találkozó volt, melyen részt vett egy veszprémi együttes is. Az együttes neve "Szabotázs", korábban "Közellenség". Tagjai: Jód András "Dzsó" gúnynevű, Veszprém, Spádion uti lakos, Moravcsik József Veszprém, Endrődi uti lakos és Kiss Attila veszprémi lakos. Az együttest három fiatal kísérte, egy névsezerint nem ismert lány és két fiú, Nagy Ferenc "Mezei" gúnynevű és Friss Péter "Pubi" gúnynevű veszprémi lakosok. Az együttes előadása alatt több politikailag káros, namkívánatos kijelentés hangzott el, melynek alapján operatív feldolgozást kezdeményeztünk.

Kérem Vezető Elvtársat, hogy a fent megnevezett személyek adatait szereztesse be és ellenőrzésüket hajtassa végre az alábbi szempontok alapján:

- munkahelyi és lakókörnyezeti magatartásuk,
- baráti kapcsolataik,
- politikai beállítottságuk és ilyen jellegű megnyilvánulásaik,
- velük kapcsolatban eddig felmerült kompromittáló adatok.

A keletkezett adatokat kérem osztályomnak megküldetni.

Győr, 1984. január 27.

Készült: 2 pld.-ban.
Kopja : 1.sz.pld. Cim.
2.sz.pld. 1-19/84.
Készítette: F.Gy./P.Lné.
Nyt.sz.: 1-96/84.

/: LAKATOS IMRE :/
r. alezredes
osztályvezető

ÁBTL 3.1.5. O-18735 11.

A Győr-Sopron Megyei RFK III/III. osztályának átírata a Veszprém Megyei RFK III/III. osztály vezetőjének.

azelőtt előzetes letartóztatásba helyezik, hogy az értékelő jelentésben a Győri III/III-as osztály tájékoztatta volna a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányságot. A Veszprém Megyei Főügyészség 1984. 04. 26-án ad ki engedélyt kihallgatásra, másnap Jó Andrást már őrizetbe veszi a rendőrség.

Az akció kimenetele

A büntetőeljárás közvetlen előzményei között egy, a szegediek ügyével érdekes analógiát fedezhetünk fel. Ahogyan az a Haska Béla az Erdős Péterrel való találkozását követő konfliktus során történt, a veszprémiek is garázdasággal vonták magukra a helyi rendőri szervek és a politikai vezetés figyelmét. Kiss Attila vizsgálati dossziéjában is az összesen 702 oldalas anyagnak csak a 252. oldalán kerül először elő az izgatás. Mindeközben a koncert miatti bizalmas nyomozás még Győrben zajlott. A győrszentiváni koncert óta tagcserén is átesett társaságot már a bizalmas nyomozás lezárása (1984. május 7.) előtt beviszik a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányságra kihallgatni, amikor még csak a garázdaságról szerezhettek nyíltan nyomozati eljárás során információt. Végül garázdaság ügyében történt kihallgatás során szegezték Jó Andrásnak a kérdést, hogy mi történt Győrszentivánban 1983. december 30-án. Innentől pedig már egyértelműen az izgatás lesz a fő vád.

A büntetőeljárás

Az ügy 1984 áprilisára egyértelműen áttolódik Győrből a Veszprémi Rendőr-főkapitányság II/I vizsgálati alosztályához. Majd a Veszprém Megyei Főügyészség 1984. 05. 31-én nyújt be vádiratot, melyben a zenekar tagjait izgatással, illetve garázdasággal vádolja.⁴⁶ A 'CPg' esetével ellentétben, ahol a koncertről felvétel is rendelkezésre állt, illetve konkrét bizonyítékként a vendégkönyvben teleírt oldal is, a 'Közellenség' együttes ügyében a Főügyészség bizonyítékként szinte csak tanúkat sorakoztat fel, ami majd a bírósági tárgyalásokon is vitát okoz.

A másik érdekes jelenség a 'Közellenség'-gel kapcsolatban a helyi politikai viszonyok hatása. Az MSZMP megyei párttitkára Pap János már korábban is kijelentette, hogy ennek a társaságnak mennie kell, azonban még hivatalos ülésen is felszólalt, és a közrendről szóló jelentés vitáján a zenekart hozta fel elrettentő példaként. Az MSZMP bizottsági üléseinek jegyzőkönyveit forgatva egyébként a büntetőügytől függetlenül is tapasztalható feszültség a gazdasági és kulturális helyzet miatt.

Elsőfokú ítélet

Az elsőfokú ítéletet a Veszprémi Városi Bíróság 1984. 09. 21-én hozta meg, melyben Kiss Attilát 2 év négy hónap börtön-, Moravcsik Józsefet 1 év 10 hónap

⁴⁶ ÁBTL V-164155/1 pp. 255-256. Veszprém Megyei Főügyészség: Fk.40.109/1984.

fogház-, Jó Andrást 1 év 10 hónap fogház-, míg Vaczola Pétert két év börtönbüntetésre ítélte.⁴⁷ A tárgyalás során a ‘Közellenség’ együttes tagjainak bűnösségét a bíróság tanúvallomásokra alapozta, ám nem vette figyelembe azok ellentmondásait. Ezen kívül a tanúvallomások figyelembevétele szelektív módon történt, hiszen szinte csak a vádlottak ellen valló tanúk által szolgáltatott információkat vették figyelembe.

Másodfokon pedig a legkomolytalanabb, szakmaiságot nélkülöző érvelésekkel igyekeztek a tanúk megbízhatóságát igazolni. W. György tanú vallomása alapján vádolták a zenekart az alábbi szöveg előadásával, melyet a veszprémi fiatalok saját elmondásuk szerint a rendőrségi kihallgatáson hallottak először:

*„Elég volt a szép mesékből,
Marx és Engels igéjéből,
Eltévedtem a mocskos úton,
Nem lesz vége sohasem
Ha beledöglök is,
kommunista állampolgár nem leszek”*

Másodfokú ítélet

A fellebbezést követő jogerős ítéletet másodfokon a Veszprém Megyei Bíróság hozta meg, melyet a három elsőfokú folytatólagos tárgyalássorozat után mondott ki 1984. 12. 21-én.⁴⁸ Az ítéletben az elsőfokon megítélt főbüntetést néhány hónappal csökkentik ugyan, de a veszprémi társaságot így is elegendő bizonyíték nélkül és egy olyan tényállás alapján ítélték jogerősen letöltendő szabadságvesztésre, amely tényállást a nevezettek nem követték el.

Következmények az ügyet követően

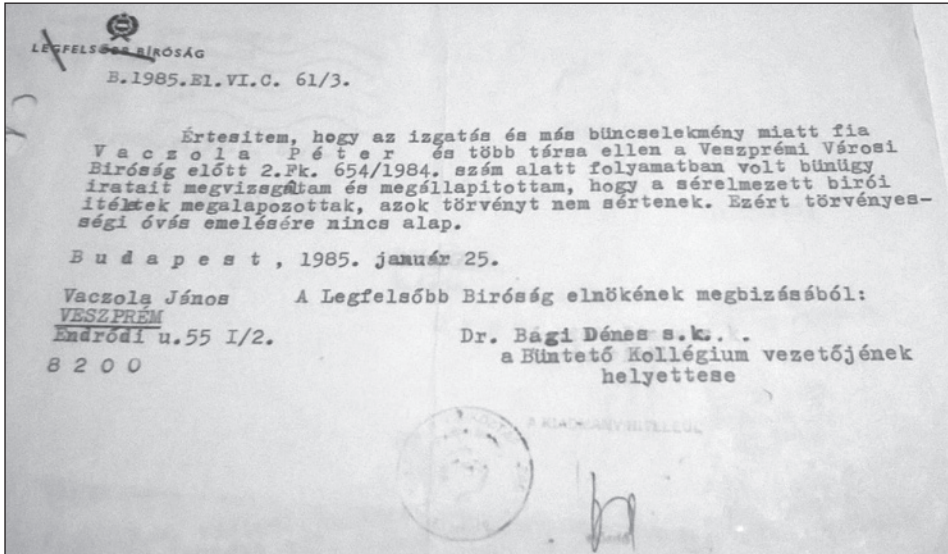
A ‘Közellenség’ ügyének is megvannak az államhatalomra nézve veszélyes utózmögéi. Bár a veszprémiek még a ‘CPg’-nél is kisebb ismertséggel rendelkeztek, így még kisebb volt az esély, hogy az ítélettel mártír szerepbe kerülnek, a titkos megbízottak így is figyelték őket, már a bírósági tárgyalásokon is. Az ügynökök leleplezték két szamizdat (a Beszélő és a Hírmondó) szerkesztőjét is (Haraszti Miklóst),

⁴⁷ VPMgy, Veszprémi Városi Bíróság – Fk. 654/1984/32.

⁴⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164477/2 367. p.

majd a tervezett cikkek beszámolóiról is érkezik NOIJ a Belügyminisztériumba.⁴⁹ Viszont volt egy másik következménye is az ítéletnek. A negyedrendű vádlott Vaczola Péter ügyvédjét, dr. F. Istvánt az ügyet követően eltanácsolták, majd öngyilkos lett. Vaczola elmondása szerint ebben közvetetten a 'Közellenség'-ügy is közrejátszott:

„Az én ügyvédem lett öngyilkos, nem ebből az ügyből kifolyólag, ez csak az olaj volt a tűzre. Az is szembement a széellel, utána nézettek.”⁵⁰

A Legfelsőbb Bíróság elutasító válasza Vaczola János kérelmére

Koncepció elemek a 'Közellenség' büntetőügyében

Joggal merül fel a kérdés, hogy nevezhetünk-e egy pert koncepciónak az 1980-as években, ugyanis a klasszikus koncepció perekétől a 'Kiss Attila és társai'-per is több tekintetben eltér. A társadalom felé irányuló félelemkeltés mellett, „a koncepció perek célja [...] azoknak a hatalmi, gazdasági, ideológiai kérdéseknek a »megoldása«, amelyre, a kizárólagos hatalomra törő, majd a hatalmat megragadó kommunista párt nem talált politikai megoldást”⁵¹ A koncepció perek fogalmán olyan

⁴⁹ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III – 223-231/11//1984.11.26. (45/78/10/9/1984.)

⁵⁰ Személyes közlés: Vaczola Péter, 2014. 08. 19. (Veszprém)

⁵¹ KAHLER 2008. 32.

büntetőeljárásokat értünk, amelyek elszakadnak a büntetőeljárásnak a büntetőeljárás-törvénybe foglalt céljától, és különböző politikai célok elérését szolgálják.⁵² A mi esetünkben bár a klasszikus koncepciók perkei elemei közül számos – úgy mint az előre megírt beismerő tanúvallomások, a teátrális jelenetek, vagy a kínvallatás – nem áll fent, így is akadt bőven koncepciók elem a ‘Közellenség’ elleni eljárások során. A koncepciók elemek ismertetése előtt ki kell még emelnünk a korszak büntetőjogának egy megkerülhetetlen jelenségét, a büntetőeljárások (különösen az állam elleni bűncselekmények) során még mindig jellemző pszeudojogot. Esetünkben az igazgatás tényállása távan van megfogalmazva a büntető törvénykönyvben, a bíróságok és igazgatási szervek⁵³ pedig az állampárt érdekeit szem előtt tartva értelmezik azt.

A veszprémiek ügyének vizsgálata során – a ‘CPg’-nél is – jóval egyértelműbb a per koncepciók jellege, hiszen a ‘Közellenség’ esetében már a vádiratban is súlyos tartalmi tévedések voltak, ám a bizonyítási eljárás során is találunk logikai zsákutcákat. A veszprémiek a vádiratban szereplő tényállást nem követték el. A bizonyítási eljárás pedig egy W. György nevű kiskorú tanúvallomásán alapult, aki – a vád szerint – az „*Elég volt a szép mesékből...*” kezdetű szöveget lediktálta a győri rendőröknek. Ezt a szöveget minősítette igazgató tartalmúnak a bíróság, azonban sem a szöveg eléneklésének tényét, sem annak gyűlölet felkeltésére való alkalmasságát nem sikerült egyértelműen bizonyítani. Mivel a koncertteremben rendkívül rossz minőségű volt a hangosítás, a tanúk nagy része egybehangzóan azt állította, hogy a szövegeket nem, vagy nehezen lehetett érteni.

A tanúvallomások közül N. Lajos győri KISZ-tag emlékei is zavarosak, logikailag nehezen követhetők, aki az 1984. február 2-i tanúként való kihallgatásán az alábbi gondolatokat idézi fel a ‘Közellenség’ együttes számaival kapcsolatban: „*A másodikként előadott műsorszámuk dalának tartalma még inkább alkalmas volt a gyűlölet felkeltésére. Ennek mondanivalója lényegében: »[...] ők ketten voltak kéz a kézben, de az egyik elment ... jobb is ... de jött helyette más, de lehet, hogy rosszabb, ami volt... Miatta mennek fel nálunk is az árak, de most még örülhetsz, míg ő van. De mi lesz veled, ha ő is elmegy, nálunk is lehet, hogy Lengyelország lesz?»*”⁵⁴

Bár a szövegben szerepelnek a „felmennek az árak” és a „Lengyelország” fogalmak, az inkább tűnik zavarosnak, mint igazgató tartalmúnak. Ráadásul N. Lajos visszavonta a vallomását.

Az ítélet indoklásában a Veszprém Megyei Bíróság határozottan állítja, hogy a

⁵² Uo. 37–38.

⁵³ KAHLER 1993. 36–37.

⁵⁴ ÁBTL 3.1.9. V-164477/2 p. 363.

Győr-Sopron Megyei Rendőrkapitányság szakszerűen járt el, és a kritikus dalszövegek a koncerten valóban elhangzottak. Viszont az Auróra együttes gitárosa és vezetője, Víg László arról számol be, hogy a dalszövegek miatt már korábban is többször célkeresztben voltak. A félhivatalos eljárások során a rendőri szervek vonakodtak a koncerteken készült hangfelvételeket bizonyítékként megmutatni. Tehát Győrben már korábban is volt gyakorlata a szövegek valós vagy vélt káros tartalma miatt indított rendőri intézkedéseknek.

„Volt egy csárda, a tulajával jóban voltunk, aminek az udvarán adtunk egy szabadtéri koncertet. Itt is ugyanaz volt, hogy az embert is nekiálltak megrángatni, meg bele akartak a szövegekbe folyton más dolgokat hallani, már akkor kezdték a végzálásunkat. Utána a szövegeket ott is [Györszentiván után – Sz. M.] ugyanígy próbálták megmagyarázni. A felvételeket sohasem mutatták meg nekünk, csak a fenyegető leveleket kaptuk. A folyamatos nyomás és megfélemlítés jelen volt. Olyanokat hallottak ki, olyan kiírások voltak, meg jegyzőkönyvek, amikkel minket próbáltak terrorizálni. Akkor kimentek a nyomozók ehhez étteremtulajdonoshoz, és őt is nekiálltak zaklatni, tisztázni kellett a történetet.”⁵⁵

Visszatérve a rossz hangosításra és a szövegek érthetlenségére, a hálózati anyagok is ezt támasztják alá, hiszen Kázmér fn. jelölt is – bár az *Áll egy ifjú élmunkás* a téren dallamát felismerte-, de a nem instrumentális számokból semmit sem értett.

„A fentiekben [Áll egy ifjú élmunkás kezdetű dalon – Sz. M.] kívül még két számot játszottak el. Az előadás közben a szöveget érteni nem lehetett.”⁵⁶

Tehát az állambiztonság részéről két ügynök is jelen volt (Kázmér fn. jelölt és Horváth András fn. tmb.), de egyikük sem észlelt politikailag káros megnyilvánulást. Az egész györszentiváni eset W. György tanúvallomásaig rendbontásként, garázdaságként volt számon tartva, nem a politikai veszély és izgatató tartalom kérdését vizsgálta Győr-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság.

„A koncert közben „Csicskás” ki tett egyet a színpadra [televíziót – Sz. M.], amit észrevéve „Vendi” és „Sakál” gúnynevű személyek összetörtek. Ezt követően a művelődési ház vezetője leállította a koncertet. A koncert közben „Kiru” gúnynevű személy és Szekeres Vilmos a színpad elé mentek tombolni. A veszprémiek közül „Pubi” és „Mazsi” gúnynevű személyek pofon ütötték „Kirut” és Szekeres Vilmost.”⁵⁷

A vádirat összeállítása a bizonyítékok szelektív figyelembevételével történt, hiszen W. György vallomása erős bizonyítéknak számított, ellenben olyan vallomásokkal, amelyek a tanú életkorából és megbízhatóságából fakadóan is erősebbek kellett volna, hogy legyenek. A veszprémiek mellett tanúskodtak a Györszentiváni

⁵⁵ Személyes közlés: Víg László (Aurora együttes) 2014. 08. 28. Győr.

⁵⁶ ÁBTL 3.1.5. O-18735 14. p.

⁵⁷ ÁBTL 3.1.5. O-18735 15. p.

45

VESZPRÉM MEGYEI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III./III. OSZTÁLY

SZIGORUAN TITKOS !

218-18/17-84

K I V O N A T

"HORVÁTH ANDRÁS" fn. tmb. 1984. II. 7-i jelentéséből.

"1983. december 30-án Gyömszentivánon az ottani ifjúsági házban szerepelt Veszprémből a SABOTAGE nevű együttes. Az együttes meghívását "Mazsi" becenevű személy szervezte, aki ajkai illetőségű, de Győrben dolgozik.

Az együttes tagjai Jó András, Moravcsik József, Kiss Attila és Veczola Péter "Mazsi"-val, Friss Péterrel és egy Ildikó nevű, ajkai illetőségű lánnyal, "Mazsi", ill. Veczola Péter gépkocsiján utaztak Györszentivánba. A helyi ifjúsági házban három együttes lépett fel: Akció brigád, Sabotage, Auróra cirkáló. A fellépés a következő sorrendben történt:

Az első két együttes /Akció brigád és Sabotage/ fellépése alatt semmilyen zavaró körülmény nem történt, politikailag káros vagy kifogásolható szöveg a színpadon nem hangzott el. Az Akció brigád zenélése, előadása /próza/ zenészekre volt. Viszonylag magas színvonalú volt.

Sabotage együttes is több számot adott elő, ezekből két dőnek volt szövege. Ezeket a szövegeket Jó András, az együttes énekese írta és a fellépés előtt irásban leadta az ifjúsági ház vezetőjének. A leadott szövegek kerültek leadásra, ezek politikai tartalommal nem bírtak.

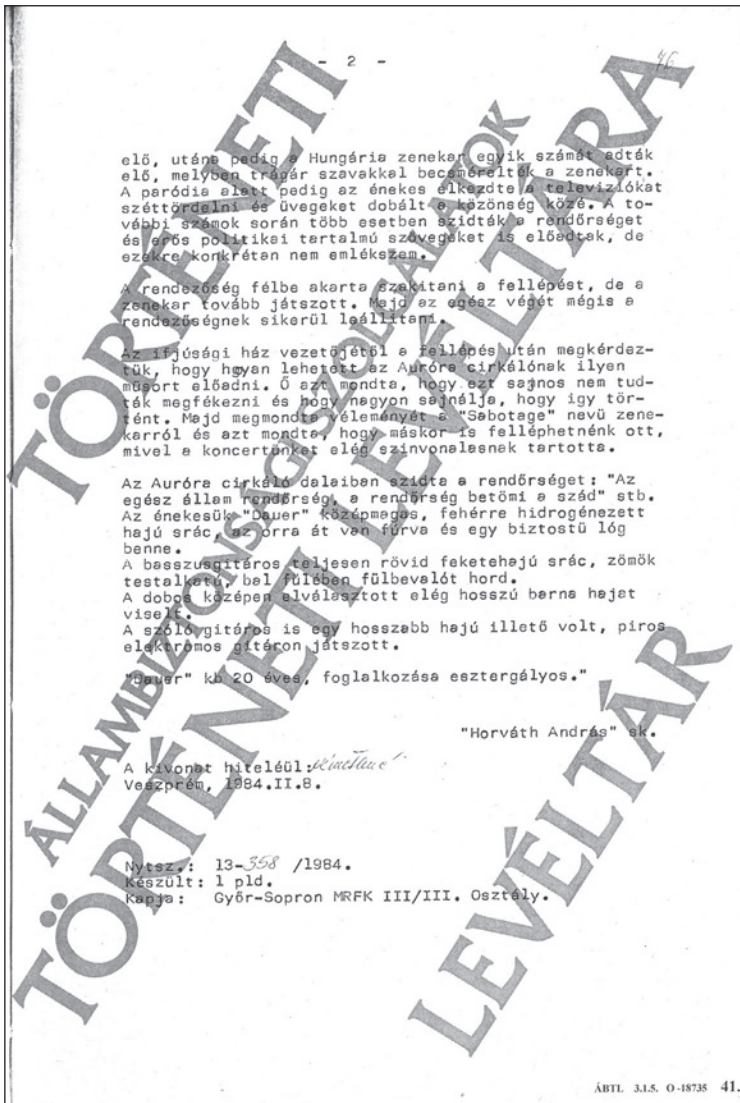
Harmadikként lépett fel az Auróra cirkáló nevű zenekar. Az ő fellépésükkel kezdődött el a botrány az ifjúsági házban. Az Auróra cirkáló énekese "Dauer" becenevű srác volt. A színpadon a fellépésük előtt látható volt 6-7 db televízió és egy nagy katonai légvédelmi háló.

A közönség nagy lelkesedéssel fogadta a zenekar fellépését. A közönség jórészt fiatal, kb 15 éves emberekből állt. A zenekar először Sex Pistols dalokat énekelt angol nyelven. Utána a "Luxus ház" című dalokat adták elő. A szövegben a luxus házokról, luxus WC-ről énekelték. Ezután az angol Exploited nevű zenekar egyik dalát adták

ÁBTL 31.5. O-18735

*Horváth András fedőnevű titkosmegbízott jelentés, melyben a veszprémi zenekar szövegeinek politikai jelentőségét nem tulajdonít.
(Az irat 2. oldala a 62. lapon található)*

Ifjúsági Ház alkalmazottai és a többi zenekar tagjai, valamint számos néző, kivéve egy győri főiskolai hallgató, aki bár W. György vallomását nem erősítette meg, de felhívta a figyelmet a veszprémiek káros viselkedésére. Ezen tanúktól érthető, hogy

a veszprémiek mellett tanúskodtak, akár részrehajlásnak is gondolhatnánk. Azonban a koncerten jelen volt az állambiztonságiak egyik titkos megbízottja „Horváth András” fedőnévvel, aki azt jelentette, hogy a rendezvényen politikailag káros megnyilvánulás nem történt.

„Az első két együttes [Akcio brigád és Sabotage] fellépése alatt semmilyen zavaró körülmény nem történt, politikailag káros, vagy kifogásolható szöveg a színpadon nem hangzott el. Az Akció brigád zenélése, előadása (profi) zenészekre vallott.

Viszonylag magas színvonalú volt. A Sabotage együttes is több számot adott elő, ezekből kettőnek volt szövege. Ezeket a szövegeket Jó András, az együttes énekese írta és a fellépés előtt írásban leadta az ifjúsági ház vezetőjének. A leadott szövegek kerültek előadásra, ezek politikai tartalommal nem bírtak.”⁵⁸

A bíróság emellett úgy érvelt, hogy a rendőrség a vádemelés szempontjából legfontosabb tanút, W. Györgyöt (bár a hozzátartozók nem jelenhettek meg a kihallgatáson) semmiképp sem befolyásolhatta a tanúskodás alatt, amit arra alapoznak, hogy a rendőrségnek nem lehetett tudomása a győrszentiváni koncertről. Ez az érvelés, pedig ott bukik meg logikailag, hogy ha nem tudtak a belügyi szervek a koncertről, felmerül a kérdés, hogy miért küldtek oda két titkos ügynököt megfigyelés céljából.

Ráadásul W. visszavonta a vallomását, aminek következtében a védelem kétségbe vonta W. szavahihetőségét 15 éves korára hivatkozva, ami megint egy komoly önellentmondás, hiszen a fiú számított az izgató tényállást megalapozó soha el nem hangzott „Elég volt a szép mesékből” kezdetű szöveg forrásának és tanújának.

„W. György a bírósági tárgyaláson ezt a vallomását visszavonta. Azt is állította, hogy a vádlottak nem is énekeltek, illetve a felnőttekről énekeltek valamit. (Fk.654/1984/13. számú jegyzőkönyv) Előadta, hogy a rendőrök nem azt jegyzőkönyvezték, amit ő mondott, ennek ellenére a jegyzőkönyvet aláírta.

Ezután vált szükségessé, hogy a rendőrség a BM. dolgozókat is tanúként kihallgassa az ügyben, Takács Istvánt, Erdélyi Károlyt és Tóth Gábort. Vallomásuk alapján megállapítható, hogy a rendőrség 1984. január 11-ig a győrszentiváni koncertről nem is tudott.”⁵⁹

A vádban foglaltakat a bírósági tárgyalások során nem sikerült bizonyítani, sőt a hálózati személyek ellentmondásai mellett egyes kulcsfontosságú tanúk is kifejezetten a vád ellen vallottak. Az elsőfokú tárgyaláson a II. r. vádlott védőjének azon kérdésére, hogy az ügynek mi lett volna Győr-Sopron megyében a kimenetele, Erdélyi Károly, győri rendőr azt felelte: „Kevésnek találtam a bizonyítékot, hogy a nyomozást rájuk [a veszprémiekre – Sz. M.] is kiterjesszem”. Tette ezt annak ellenére, hogy a tanács elnöke még figyelmeztette is, hogy nem köteles az ügyvéd kérdésére válaszolni.⁶⁰ A vád szempontjából a két legfontosabb tanú W. György⁶¹ és N. Lajos is visszavonta a vallomását. W.-t hétszer szembesítették eredménytelenül az őt

⁵⁸ ÁBTL 3.1.5. O-18735 75. p.

⁵⁹ ÁBTL 3.1.9. V-164477/2 385. p.

⁶⁰ VPmg: A Veszprémi Városi Bíróság 2.Fk.654/1984/29. sz.; Jegyzőkönyv Kiss Attila és társai büntetőügyben 1984. augusztus 21–23. 12.

⁶¹ VPmg: A Veszprémi Városi Bíróság 2.Fk.654/1984/29. sz.; Jegyzőkönyv Kiss Attila és társai büntetőügyben 1984. augusztus 21–23. 13.

kihallgató rendőrtisztrel, majd miután W. elé tárták a győri rendőrségi jegyzőkönyvet, határozottan így felelt: „Ezt a jegyzőkönyvet visszavonom mert nem így volt.”⁶² Hasonlóan a győri és a veszprémi belügyi szervek ellentmondó döntéseihez, a győri és a veszprémi bíróságok ítékezési gyakorlata sem egyezett, ugyanis N. Lajos a Veszprémi Városi Bíróság elé tárta, hogy vallomásának korrigálását, már a Demeter-ügy tárgyalásán Győrben is kérte, amit a győri bíróság helybenhagyott.⁶³

Így az ítélet sokkal inkább volt egy deklaráció, mint logikailag felépített következtetések sorozata. Ezt igazolja az MSZMP Veszprém megyei párttitkárának, Pap Jánosnak a beszéde is, aki a Végrehajtó Bizottság 1984. július 4-i ülésén a megye közrendjéről szóló jelentés kapcsán elégedetlenségét fejezte ki. Felhívta a figyelmet, hogy a nem sokkal korábban bevezetett új Btk. (1978. év IV. tv.) ellenére a közrend nem javult, a bűncselekmények száma nő, és az igazságszolgáltató szervek le vannak terhelve. Az ülésen a fiatalok perét konkrétan említette példaként:

„[...] a megyében a politikai bűncselekmények aránya elenyésző. Itt is vannak azonban gondjaink. Nem mehetünk el amellett, hogy az izgatásos cselekmények nagy részét – olyanokat, mint a most folyó zenekari ügy – fiatalok követik el. Jogosan vetődik fel a kérdés, hol voltak a becsületes KISZ-tagok, vagy azok is végighallgatták a koncerteken a szocialista rendszert nyíltan szidalmazókat? A fiatalok tudati nevelésével sokkal többet kell foglalkozni. Ebben a KISZ-nek is, nemcsak nekünk vannak feladataink. A kialakult helyzetet elemezzük, s ennek alapján kell a konkrét teendőket elhatározni – ez erre is vonatkozik.”⁶⁴

A közrend nem csak az általános központi elvárások miatt volt fontos, a jegyzőkönyvekből kiderül, hogy a bizottságok gőzerővel készültek a sztálini alkotmány (1949. évi XX. törvény) törvénybe iktatásának 35. évfordulójára,⁶⁵ a Magyar Szocialista Munkáspárt XIII. kongresszusára⁶⁶ és a felszabadulás 40. évfordulójára is.⁶⁷ A szigorban ezen előkészületek is szerepet játszottak. A punk-perekkel kapcsó-

⁶² VPmgy: A Veszprémi Városi Bíróság 2.Fk.654/1984/29. sz.; *Jegyzőkönyv Kiss Attila és társai büntetőügyben* 1984. augusztus 21–23. 13–15.

⁶³ VPmgy: A Veszprémi Városi Bíróság 2.Fk.654/1984/29. sz.; *Jegyzőkönyv Kiss Attila és társai büntetőügyben* 1984. augusztus 21–23. 21.

⁶⁴ MNL VeML XXXV.1. Az MSZMP Veszprém megyei Végrehajtó Bizottsági ülésének jegyzőkönyve (1984. 07. 04.) *A megye közrendjéről*. 8

⁶⁵ MNL VeML XXXV.1. Az MSZMP Veszprém megyei Végrehajtó Bizottsági ülésének jegyzőkönyve (1984. 07. 04.) *A megyei párt-végrehajtóbizottság 1984. július 4-i határozata*. 1.

⁶⁶ MNL VeML XXXV.1. Az MSZMP Veszprém megyei Végrehajtó Bizottsági ülésének jegyzőkönyve (1984. 10. 02.) 1.

⁶⁷ MNL VeML XXXV.1. Az MSZMP Veszprém megyei Végrehajtó Bizottsági ülésének jegyzőkönyve (1984. 03. 15.) *A megyei párt- végrehajtóbizottság 1984. március 14-i határozata hazánk felszabadulása 40. évfordulójának megünneplésére*.

latban feltűnő az illetékesség függvényében nagyban eltérő jogalkalmazás is, mely egyértelműen a jogegység hiányát mutatja. Állításom szerint a ‘CPg’ és a ‘Közellenség’ zenekar esetében is atipikus, ám jellegében koncepciós perről van szó. A dilemma eldöntéséhez elengedhetetlen a koncepciós per fogalmát már tisztáztuk, így érdemes az izgatás fogalmát is áttekinteni.

Az izgatásról az 1978. évi IV. törvény 148§ (1) bekezdése a következőképpen rendelkezett:

„Aki mások előtt azért, hogy a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendje, a Magyar Népköztársaság szövetségi, barátsági vagy együttműködésre irányuló egyéb nemzetközi kapcsolata, valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá – szocialista meggyőződésük miatt – egyes csoportok vagy személyek ellen gyűlöletet szítson, ennek felkeltésére alkalmas cselekményt követ el, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A normaszöveget vizsgálva azonnal szembetűnő, hogy a büntetendő cselekmény nincs elég részletesen szabályozva, ami a jogalkalmazó számára széles körű diszcrecionális lehetőséget biztosít. Ez a jelenség általában véve a politikai bűncselekmények tényállásának meghatározását tekintve számos más büntetőjogi kódexben is jellemző volt. Gyűlöletet kelteni azonban rengeteg módon lehetséges, éppen ezért, az 1978-as büntetőkódexből idézett passzus számos cselekményre ráerőltethető. A Veszprémi Városi Bíróság ítélethozatalában a koncepciós jelleg forrása elsősorban a bizonyítékok szelektív figyelembevételével összeállított vádirat volt, azonban a társadalomra veszélyesség elve is nagyon erősen jelen van a bíróság gondolkodásmódjában. Az ítélet ’Indoklás’ részében akár freudi elszólásként is tekinthetünk egy gondolatra, melyben a bíróság éppen azt fejt ki, hogy a kultúraigazgatási és rendőrhatalósági intézkedések elégtelensége miatt kellett büntető eljárást kezdeményezni. Tehát az igazságszolgáltatásra az állampárt belpolitikai céljainak elérésére alkalmazott társadalompolitikai eszközként tekint.

„Ennek során került sor arra, hogy több együttestől megvonták a szereplési lehetőséget egy-egy városban, de előfordult az is, hogy egy-egy együttes és az azokhoz csatlakozó hallgatók ellen büntető-eljárást kellett kezdeményezni, hogy a fiatalságra bomlasztó hatást gyakorló punk előadók további károsító tevékenységükkel felhagyjanak.”⁶⁸

A ‘Közellenség’ zenekar esetében egyértelműen koncepciós perről van szó (amelyet atipikus koncepciós pernek nevezhetünk), hiszen a vádiratban szereplő bűncselekményt (kivéve a garázdaságot) nem követték el. Ezen kívül a helyi párttitkár minden áron el akarta távolíttatni a zenekart a városból, így az igazságszolgáltatás politikai akarat fényében törvénykezett.

⁶⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164417/2 p. 377.

A tényállás nem valósult meg, a bizonyítás elégtelen és manipulált volt, hiszen nemcsak a tanúk, de még az ügynökök is ellentmondásokba keveredtek, amit a bíróság a bizonyítékok szelektív figyelembevételével igyekezett leplezni. Ráadásul a megyei párttitkár bizottsági ülésen példálózott a zenekarral, valamint a bizonyítás elégtelenségét is elismerte.

Az is sokat mondó, hogy a zenekar tagjait még a rendszerváltás előtt rehabilitálták.

„1988-ban rehabilitált minket a kormány, értékpapírokkal kiegyenlítette ezt a dolgot, meg büntetlen előéletűek lettünk.”⁶⁹

Záró gondolatok

A Kádár-rendszer lényegét az 1980-as években is egy soha ki nem mondott egyezés adja, melyet Bryan Cartledge angol diplomata a magyar történelem második nagy kiegyezésének nevez.⁷⁰ A kádári politikai felsővezetés és a magyar nép egymásra volt utalva. Míg Kádárnak legitimitációra, a lakosságnak diszkrécióra és az 1950-es éveknél nagyobb intim szférára volt szüksége. Kádár hatalmának másik forrása a Varsói Szerződés, valamint az MSZMP pozícióját végső soron garantáló szovjet hadsereg volt. A Szovjetunió irányába is megfelelési kényszer alatt állt az MSZMP vezetése: a Magyar Népköztársaságban rendet kellett tartani, hiszen hazánk betagozódott a hidegháborúba és egyúttal propagandaháborúba, melyben az egész szovjet blokknak a lehető legjobb képet kellett mutatnia, miközben jogvédők és nyugati újságírók folyamatosan igyekeztek tudósítani minden visszasságról és jogsértésről.

A két büntetőügy rávilágít, hogy nem kell az 1950-es évekig visszamennünk, ha koncepciós pereket keresünk. A rendészeti és a kulturális igazgatás is pártpolitikai céloknak voltak alávetve a tárgyalt korszakban. Érdemes azonban röviden az akkori jogalkalmazók szemszögéből is nézni a helyzetet, akik számára adott volt egy joghézagokkal teli általános joganyag, melyben a Politikai Bizottság és a párt iránymutatásai és a belügyminiszter parancsai alapján kellett eligazodniuk, és hatékonyan működniük.

Konklúzióként nem szeretnék morális ítéletet sugallni, csupán egy érdekes jelentéget kívántam bemutatni. A dolgozat tehát nem állítja, hogy más korszakokban, például a két világháború között, vagy akár napjainkban teljesen tévedhetetlenek lennének a bírói fórumok, vagy a rendészeti szervek minden alkalommal tökéletesen arányosan járnak el, és azt sem, hogy az 1980-as évek rendészeti személyzete és

⁶⁹ Személyes közlés: Vaczola Péter, 2014. 08. 19. (Veszprém).

⁷⁰ CARTLEDGE 2008. 495.

bírái ne lettek volna jó szakemberek. Csupán korabeli források segítségével a Kádár-rendszer politikai ellenségképének egy rendkívül szűk szeletével kapcsolatos jelentőséget igyekeztem bemutatni, mely retrospektív elemzéseként nyújt adalékot a Kádár-rendszer működésével kapcsolatban.

IRODALMI HIVATKOZÁSOK

Könyvek:

- CARTLEDGE, Bryan (2008): *Megmaradni – A magyar történelem egy angol diplomata szemével*. Officina '96 Kiadó, Budapest.
- CSATÁRI Bence (2015): *Az ész a fontos, nem a haj*. Noran Kiadó, Budapest.
- CSEH Gergő Bendegúz (1999): A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlat, 1945–1990. In: Gyarmati György (szerk.): *Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve 1999*. Történeti Hivatal, Budapest.
- DÁVID Ferenc (2018): Történeti visszatekintés a magyar titkosszolgálatokra. In: Kobolka István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest.
- FURIAN, Gilbert–BECKER, Nikolaus (2000): *Auch im Osten trägt man Westen – Punks in der DDR und was aus ihnen geworden ist*. Thomas Tilsner Verlag, Bad Tölz.
- GLASPER, Ian (2014): *Burning Britain – The history of UK Punk 1980 to 1984*. PM Press, London.
- GYARMATI György (1999) szerk.: *Trezor 1. – A Történeti Hivatal Évkönyve*. Alföldi Nyomda Rt. Budapest.
- JÁVORSZKY Béla Szilárd–SEBŐK János (2006): *A magyar rock története 2. – Az őshullámtól az elektronikáig*. Népszabadság Zrt., Budapest.
- JÁVORSZKY Béla Szilárd–SEBŐK János (2009): *A magyar rock története 1. – A beatkezdetektől a kemény rockig*. Népszabadság Zrt., Budapest.
- KAHLER Frigyes (1993): *Joghalál Magyarországon*. Zrínyi Kiadó, Budapest.
- KAHLER Frigyes (2008): *Jogállam és diktatúra II*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- KISZELY Gábor (2001): *Állambiztonság 1956–1990*. Korona Kiadó, Budapest.
- KLANICZAY Gábor (2003): Izgatás nagy nyilvánosság előtt, csoport tagjaként. In: Klaniczay Gábor: *Ellenkultúra a '70-es '80-as években*. Budapest. Noran Kiadó.
- McNEIL, Legs–McCAIN, Gillian (2016): *Please Kill Me by Legs*. Grove Press, London.
- O'HARA, Craig (2001): *The Philosophy of Punk – Die Geschichte einer Kulturrevolte*. AK Press, London.
- PETRIK Ferenc–RAFT Miklós (1989) szerk.: *Hatályos jogszabályok gyűjteménye 1945–1987*. Összeállította: Hársfalvi Rezsőné, Komáromi Gábor, Tamás Andrásné. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest.
- SEBŐK János (1982): *A Beatlestől az új hullámig*. Zeneműkiadó, Budapest.
- SZŐNYEI Tamás (2005): *Nyilván tartottak – Titkos szolgák a magyar rock körül 1960–1990*. Magyar Narancs–Tihany Rév Kiadó, Budapest.
- TABAJDI Gábor–UNGVÁRY Krisztián (2008): *Elhallgatott múlt – A pártállam és a belügy*. Corvina Kiadó, Budapest.
- TABAJDI Gábor (2013): *A III/III krónikája*. Jaffa Kiadó, Budapest.

VASS Henrik (1983) szerk.: *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975–1980*. Kossuth Kiadó, Budapest.

VASS Henrik (1983a) szerk.: *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980–1985*. Kossuth Kiadó, Budapest.

Filmek:

KÖVESSY Róbert (2000): *Pol Pot megye punkjai*. Filmplus Filmgyártó Kft.

KÖVESSY Róbert (2000a): *Punktéritő*, dokumentumfilm. Filmplus Filmgyártó Kft.

GELLÉRT Gábor (2010) szerk.: *Privát Rocktörténet: Aurora*. Kinopolis Filmgyártó Kft., Budapest.

GELLÉRT Gábor (2010a) szerk.: *Privát Rocktörténet: Beatrice*. Kinopolis Filmgyártó Kft., Budapest.

GELLÉRT Gábor (2010b) szerk.: *Privát Rocktörténet: CPg*. Kinopolis Filmgyártó Kft., Budapest.
Szabadság tér '89, 26. adás, Dr. Horváth Attila Kádár Jánosról, (2014. 07. 02.).

Személyes közlések:

Nagy Feró (Beatrice együttes) 2013. 08. 16. Szeged.

Nagy Szabolcs (Veszprém Megyei Levéltár) 2015. 09. 12. Veszprém.

Vaczola Péter (Közellenség együttes) 2014. 08. 19. és 2015. 10. 19. Veszprém.

Víg László (Aurora együttes) 2014. 08. 28. Győr.

Cikkek:

BARÁTH Magdolna (2004): Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése In: *Trezor 3. Az átmenet évkönyve (Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára évkönyve)* 2003, Budapest. Szerk.: Gyarmati György.

BIKKI István (2010): Titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között. *Betekintő* 2010/1. szám

ERDŐS Péter (1983): Felszólalás a szennyhullám ügyében. *Kritika*, 1983/6.

ERDŐS Péter (1983a): Új időknek új dalaival. *Kritika*, 1983/10.

HARSÁNYI László (1983): Válasz egy felszólalásra. *Kritika*, 1983/10.

KERESZTES Csaba (2013): A punk és skinhead zene a '80-as évek elején – A Mos-OI! zenekar koncertje és pere 1983-ban. *ArchívNET XXI. századi történeti források*, 13. évf. 2. sz.

KLANICZAY Gábor (é. n.): Izgatás nagy nyilvánosság előtt, csoport tagjaként In: *Ellenkultúra a '70-es '80-as években. Beszélő*.

MALKOVICS Tibor (2010): „Néha nulla vagyok, néha meg egy...” – A punk-zene és Magyarország I. rész. *Egyenlítő*, VII. évf., 9. sz.

MALKOVICS Tibor (2010a) „Néha nulla vagyok, néha meg egy...” – A punk-zene és Magyarország II. rész. *Egyenlítő*, VII. évf., 10. sz.

ORGOVÁNYI István (2010): A politikai rendőrség hálózati munkájának szabályozása 1954 és 1989 között. *Betekintő*, 2010/3.

SEBŐK János (1983): Hozzászólás a szennyhullám ügyében. *Kritika*, 1983/10. sz.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL):

A Szakértői Bizottság jelentése 2007–2008. Forrás: <http://mek.oszk.hu/08400/08450/08450.pdf> (2019.11.04.)

ÁBTL O-18735: Rendkívüli események dossziéja, Fedőnév: „Amatőrök” (22-R-1292)

ÁBTL V-164148: Vizsgálati dosszié Demeter János András ügyében (22-6810)

ÁBTL V-164155: Vizsgálati dosszié Benkő Zoltán és társai ügyében

ÁBTL V-164477: Vizsgálati dosszié Kiss Attila és társai ügyében (24-5870/1984)

ÁBTL 2.7.1. NOIJ Veszprém – 60/1983.07.12. (218-176/5/60/1983.)

ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III – 223-231/11//1984.11.26. (45/78/10/9/1984.)

ÁBTL -3.1.5. – O-19868/3

Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára (MNL VeML):

MNL VeML XXXV.1. Az MSZMP Veszprém Megyei Bizottságának iratai

Az MSZMP Veszprém megyei Végrehajtó Bizottsági ülésének jegyzőkönyve (1984. 03. 15.)

Az MSZMP Veszprém megyei Végrehajtó Bizottsági ülésének jegyzőkönyve (1984. 07. 04.)

MNL VeML XXXV.1. Az MSZMP Veszprém megyei Végrehajtó Bizottsági ülésének jegyzőkönyve (1984.10.02.)

Vaczola Péter magángyűjteménye (VPmgy)